

УДК: 351

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-60-98-105

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Шестаковська Т.Л.¹, Яровой Т.С.²

¹ д.н.держ.упр., доцент кафедри публічного управління та менеджменту організації, Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, 14035, Україна, тел.: (0462)-95-21-14, e-mail: Shestakovska27@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8098-8439>

² к.н.держ.упр., доцент кафедри публічного адміністрування, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, вул. Фрометівська 2, 03039, Україна, тел.: (044)-490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7266-3829>

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL OF THE CIVIL SERVICE OF UKRAINE

Shestakovska T.¹, Yarovoi T.²

¹ Doctor of Sciences (Public Administration), associate professor of public administration and management of organizations department, National University "Chernihiv Polytechnic", Chernihiv, Shevchenka, 95, 14027, tel.: (0462)-95-21-14, e-mail: Shestakovska27@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8098-8439>

² Ph.D. (Public Administration), associate professor, associate professor of public administration department, Private higher educational institution "Higher educational institution" "Interregional academy of personnel management", Kyiv, st. Frometivs'ka, 2, 03039, Ukraine, tel.: (044)-490-95-05, e-mail: tikhon_9563963@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7266-3829>

Анотація. В статті запропоновано концептуальну модель комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України. На основі проведеного аналізу ідентифіковані характерні властивості механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України: незалежність і системність підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України (правового, ресурсного, мотиваційного та інформаційно-комунікативного); реалізація у рамках кожної із підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України своєї специфічної функції; специфічний склад суб'єктів, на які безпосередньо покладено обов'язок щодо реалізації функції розвитку інтелектуального капіталу державної служби України; взаємозв'язок суб'єктів, які реалізують функції розвитку організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, між собою єдиними цілями й засадами діяльності; задіяння для реалізації виокремлених підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України різних інструментів й методів державного регулювання; плановість розвитку інтелектуального капіталу державної служби України тощо. Розроблено та обґрунтовано модель комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України як цілісної системи, в якій представлено особливості управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби, а також сформовано дієвий взаємозв'язок між усіма суб'єктами управління. Визначено, що комплексний організаційно-економічний механізм розвитку інтелектуального капіталу державної служби України це складне державно-управлінське й соціально-економічне формування, яке представлене інтегративною взаємодією підсистем такого механізму (правового, ресурсного, мотиваційного й інформаційно-комунікативного), які уможливають реалізацію відповідних функцій розвитку інтелектуального капіталу державної служби України з цільовизначальним характером щодо впливу на його результативність.

Ключові слова: інтелектуальний капітал; організаційно-економічний механізм; державна служба; управління; державна політика; інноваційний розвиток.

Формули: 0; рис.: 1; табл.: 0, бібл.: 8.

Annotation. The article proposes a conceptual model of a complex organizational and economic mechanism for the development of intellectual capital of the civil service of Ukraine. Based on the analysis, the characteristic properties of the mechanism of intellectual capital development of the civil service of Ukraine are identified: independence and systemic subsystems of organizational and economic mechanism of intellectual capital development of the civil service of Ukraine (legal, resource, motivational and information-communicative); realization of its specific function within each of the subsystems of the organizational and economic mechanism of development of intellectual capital of the civil

service of Ukraine; the specific composition of the subjects directly responsible for the implementation of the function of intellectual capital development of the civil service of Ukraine; the relationship of entities that implement the functions of development of organizational and economic mechanism of development of intellectual capital of the civil service of Ukraine, among themselves the common goals and principles of activity; involvement in the implementation of selected subsystems of the organizational and economic mechanism of development of intellectual capital of the civil service of Ukraine of various tools and methods of state regulation; planned development of intellectual capital of the civil service of Ukraine, etc. The model of the complex organizational and economic mechanism of development of intellectual capital of civil service of Ukraine as integral system in which features of management of development of intellectual capital of civil service are presented, and also effective interrelation between all subjects of management is formed and proved. It is determined that the complex organizational and economic mechanism of development of intellectual capital of the civil service of Ukraine is a complex state-administrative and socio-economic formation, which is represented by integrative interaction of subsystems of such mechanism (legal, resource, motivational and information-communicative). intellectual capital of the civil service of Ukraine with a purposeful nature in terms of influencing its effectiveness.

Key words: *intellectual capital; organizational and economic mechanism; civil service; management; state policy; innovative development.*

Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 0; bibl.: 8.

Постановка проблеми. У період розвитку діджиталізації та володіння унікальною інформацією й знаннями, які набувають нові властивості у відтворювальному процесі реалізуються, як інтелектуальний капітал, забезпечує цим самим високий рівень технологічного розвитку. У свою чергу, в Україні недостатня спроможність соціально-економічної системи формувати, примножувати й ефективно реалізувати інтелектуальний капітал стає стримуючим фактором до позиціонування країни як суб'єкта нових, які засновані на інноваційних технологіях, світогосподарських відносин. Серед основних факторів соціально-економічного розвитку передових країн світу є спроможність інтелектуальних ресурсів трансформуватись в капітал, генерувати нові знання у процес виробництва й повертатись з ними, що представляє становлення і реалізацію організаційно-технологічних нововведень. Враховуючи це, базисом для якісних відмінностей у процесах формування й використання відповідного виду інтелектуального капіталу інноваційного типу є насамперед розвиненість процесів комерціалізації результатів наукових досліджень та дієва система їх стимулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук напрямів та заходів щодо розвитку інтелектуального капіталу України представлено у наукових працях

таких вітчизняних науковців як: О. Амосова, В. Базилевича, І. Білоус, Н. Гавкалова, В. Гейця, Б. Дергалюк, Ю. Зайцева, С. Кісь, Н. Кравчук, Л. Курило, Л. Лазебник, Г. Ляшенко, Е. Лібанової, В. Мандибури, Р. Марутян, Ю. Пахомов, О. Попело, В. Савчука, Л. Федулової, А. Чухно, В. Якубенко та ін.

Проте, в умовах активної інтелектуалізації й діджиталізації національних господарств, потребує розробки стратегія розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування науково-прикладних засад формування та реалізації організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові вимоги до організації державного управління висувають чіткі вимоги до державної служби та її основного ресурсу – державно-управлінських кадрів, спроможних працювати на досягнення позитивних результатів, імплементувати європейські стандарти державного управління і формувати державну політику в умовах трансформаційних змін. У зв'язку із цим для України актуальними стають нові стратегічні завдання, які представляють реальні зміни в сучасній системі державного управління, насамперед: становлення умов для стійкого

професійного розвитку інтелектуального капіталу, забезпечення лідерства в державній службі, розробка системи безперервної професійної освіти для фахівців у сфері державного управління тощо [1-2].

Реалізація завдання у напрямку ефективного формування прозорої, відкритої й адаптивної до змін державної служби України, яка спроможна генерувати та реалізовувати більш цілісну державну політику, орієнтовану на сталий суспільний розвиток й адекватне реагування на ендогенні й екзогенні фактори, потребує формування моделі комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Саму модель комплексного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України ми розглядаємо як цілісну систему, в якій представлено особливості управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби України, що опосередковуються відповідними механізмами розвитку, а також сформовано взаємозв'язок між усіма суб'єктами механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Відповідно комплексний механізм розвитку інтелектуального капіталу державної служби України – це складне державно-управлінське й соціально-економічне формування, яке представлене інтегративною взаємодією підсистем такого механізму (правового, ресурсного, мотиваційного й інформаційно-комунікативного), які уможливають реалізацію відповідних функцій розвитку інтелектуального капіталу державної служби України з цільовизначальним характером щодо впливу на його результативність. У свою чергу комплексний механізм розвитку інтелектуального капіталу державної служби України повинен ґрунтуватися на максимальній зацікавленості й залученості фахівців до такого процесу шляхом актуалізації різних видів потенціалу: фізіологічного, морально-психологічного,

трудового, інтелектуального, освітнього, творчого, комунікативного та лідерського.

Комплексний механізм розвитку інтелектуального капіталу державної служби України має бути сформований так, щоб його функціонування своєчасно забезпечувало зміцнення цілісності функціонування модернізованої державної служби, сприяло ефективному виконанню його основних функцій, а також не суперечило б алгоритму прийняття і реалізації управлінських рішень, забезпечуючи цим самим реалізацію інтересів відповідних об'єктів і суб'єктів розвитку інтелектуального капіталу державної служби України [3-4].

Характерні властивості комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України формуються на основі взаємозв'язків та взаємодій між собою у сфері державної служби, представлених базових підсистем механізму. Серед таких характерних властивостей варто відзначити такі:

- незалежність і системність підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України (правового, ресурсного, мотиваційного та інформаційно-комунікативного);
- реалізація у рамках кожної із підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України своєї специфічної функції;
- специфічний склад суб'єктів, на які безпосередньо покладено обов'язок щодо реалізації функції розвитку інтелектуального капіталу державної служби України;
- взаємозв'язок суб'єктів, які реалізують функції розвитку організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, між собою єдиними цілями й засадами діяльності;
- задіяння для реалізації виокремлених підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної

служби України різних інструментів й методів державного регулювання;

– плановість розвитку інтелектуального капіталу державної служби України тощо [5-6].

У свою чергу комплексний організаційно-економічний механізм розвитку інтелектуального капіталу державної служби України має функціонувати як єдина система взаємодії правових, економічних, управлінських та соціально-психологічних й інших норм, принципів, методів, відповідних їм інструментів й важелів, які формують умови і порядок розвитку спроможностей і можливостей відповідних фахівців (забезпечення стимулювання до самовдосконалення й самореалізації) у напрямку реалізації професійних завдань та реалізації функцій держави (рис.1).

У відповідності із реалізацією синергетичного та системного підходів доведено, що правова, ресурсна, мотиваційна та інформаційно-комунікативна підсистема у контексті впровадження комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України детермінуються:

1) мета, завдання, функції, об'єкти та суб'єкти, які репрезентують кількісно-якісні зрушення у складі організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України;

2) система базових принципів розвитку інтелектуального капіталу державної служби України;

3) форми, методи, інструменти, важелі відповідно до визнаних загальноконкурентних стратегій розвитку інтелектуального капіталу державної служби України [7].

Виходячи із вищевикладеного, обґрунтовано більш детально складові моделі комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Метою організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України є реалізація функцій розвитку інтелектуального капіталу державної служби з цільовизначальним характером впливу результативності державного управління. У свою чергу головна мета такого механізму визначає його завдання й принципи, що інтерпретують об'єктивні тенденції, соціально-економічні закони, відповідні рекомендації теорії управління у державній службі.

Завдання є важливим елементом представленої моделі організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, адже правильне формування завдань для державної політики щодо управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби України забезпечуватиме результативність її функціонування, взаємозв'язок визначених підсистем та дієвість системи державного управління.

Ідентифіковано сукупність завдань щодо функціонування комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, вирішення яких має забезпечити вирішення проблем щодо якісного формування й ефективного використання інтелектуального капіталу державної служби України на основі комплексного управління всіма його складовими компонентами.

Проведені дослідження організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України дозволяють ідентифікувати такі ключові функції: аналітико-діагностична; оцінювання персоналу; навчально-виховна й стимулююча (самопізнання, самовдосконалення); соціалізація державної служби; інформаційно-комунікативна.

ЕКЗОГЕННІ ФАКТОРИ

ЕНДОГЕННІ ФАКТОРИ

Рис. 1. Теоретична конструкція організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України*

*Джерело: розроблено авторами

Основними із таких завдань є:

- прогнозування потреб у задіяння висококваліфікованих працівниках відповідно до діючої стратегії розвитку державної служби;

- сприяння раціоналізації структури персоналу для державної служби;

- значне нарощення освітньо-кваліфікаційного потенціалу серед державних службовців, формування умов для їх якісної освіти, самоосвіти, здобуття знань й підвищення кваліфікації за період їх трудової діяльності на засадах програмно-цільової організації, значного підвищення якості професійної підготовки й перепідготовки у відповідності до потреб ринку;

- сталий і якісний моніторинг вітчизняної системи управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби України;

- функціонування і розвиток системи підготовки, підвищення кваліфікації персоналу для державної служби;

- нарощення інституційної спроможності, результативності функціонування державної служби;

- сприяння забезпечення лідерства у сфері державної служби і сприяння посиленню інноваційно-інвестиційних процесів у суспільстві;

- імплементація прозорої моделі оплати праці й уніфікація порядку визначення розмірів посадових окладів у відповідності до юрисдикції відповідного державного органу;

- підвищення ефективності соціального захисту для персоналу;

- забезпечення посилення соціального діалогу у рамках реалізації державної кадрової політики з метою розвитку інтелектуального капіталу державної служби України та підвищення рівня суспільної довіри до діяльності державної служби;

- налагодження міжнародного співробітництва з метою розвитку інтелектуального капіталу державної служби України й інші [6-8].

Враховуючи представлені завдання, потребують визначення функції

комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, на реалізацію яких і спрямовано розробку такого механізму.

Функції організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України – це самостійні і якісно однорідні складові, об'єднані між собою єдиною ціллю, особливостями її реалізації, на основі яких реалізуються мета і завдання такого механізму (дотримання алгоритму: мета ↔ завдання для виконання ↔ функція).

Інтерпретуючи суб'єктно-об'єктний аспект організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України зауважимо, що об'єктом управління у такому випадку є спроможність та можливість для персоналу, однак не в його індивідуально-особистісному прояві, а в комплексному, який сформувався в цілісну систему можливостей.

Як суб'єкти управління у контексті функціонування організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України постають керівники та фахівці служб управління персоналом, керівники всіх рівнів державного управління.

У свою чергу, формування та функціонування організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України має ґрунтуватися на системі принципів, що розглядаються як певні вихідні положення, конкретні правила, що покладені в основу управління інтелектуальним капіталом державної служби України. На нашу думку, принципи функціонування такого механізму варто представити у такому вигляді:

1) принципи функціонування державної служби в Україні [198, ст. 4]: законності; професіоналізму; верховенства права; патріотизму; доброчесності; ефективності; забезпечення рівного

доступу до державної служби; політичної неупередженості; прозорості; стабільності;

2) базові принципи управління інтелектуальним капіталом в рамках представленої системи: відбору та розстановки кадрів; ефективність найму, справедливість розподілу навантаження, оплати праці; стимулювання праці й підвищення кваліфікованого рівня працівників; можливість реального професійного зростання, рівня кваліфікації, особистих інтересів, потреб й можливостей для співробітників організації тощо;

3) спеціалізовані принципи управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби на засадах системно-синергетичного підходу: неадитивності; емерджентності; адаптивності; мультиплікативності.

У свою чергу, особливістю комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України є відсутність принципу взаємозамінюваності, який передбачає, що будь-яка підсистема механізму (правова, ресурсна, мотиваційна, інформаційно-комунікативна, інституційна) є важливою і не може бути замінена на іншу або ліквідована. У процесі використання однієї із підсистем організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України обов'язково передбачається одночасний вплив на всі інші.

Висновки. Розроблено та обґрунтовано модель комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України як цілісної системи, в якій представлено особливості управління розвитком інтелектуального капіталу державної служби, а також сформовано дієвий взаємозв'язок між усіма суб'єктами управління. Визначено, що комплексний організаційно-економічний механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України це складне державно-управлінське й соціально-економічне формування, яке представлено

інтегративною взаємодією підсистем такого механізму (правового, ресурсного, мотиваційного й інформаційно-комунікативного), які уможливають реалізацію відповідних функцій розвитку інтелектуального капіталу державної служби України з цілевизначальним характером щодо впливу на його результативність.

У відповідності із реалізацією синергетичного та системного підходів доведено, що правова, ресурсна, мотиваційна та інформаційно-комунікативна підсистема у контексті впровадження комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України детермінуються:

1) мета, завдання, функції, об'єкти та суб'єкти, які репрезентують кількісно-якісні зрушення у складі організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України;

2) система базових принципів розвитку інтелектуального капіталу державної служби України;

3) форми, методи, інструменти, важелі відповідно до визнаних загальноконкурентних стратегій розвитку інтелектуального капіталу державної служби України.

Вважаємо, що послідовність реалізації комплексного організаційно-економічного механізму розвитку інтелектуального капіталу державної служби України, який розроблено із використанням головних результатів проведеного дослідження, не лише сприятиме становленню професійної, престижної, політично нейтральної та відповідальної державної служби, діяльність якої націлена на досягнення позитивних результатів, також у довгостроковій перспективі сприятиме підвищенню конкурентних позицій України у міжнародних рейтингах.

Література:

1. Марутян Р. Інтелектуальні ресурси державного управління в системі забезпечення державної влади. *Збірник наукових праць*

Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 277-286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30.

2. Білоус І. М. Захист прав інтелектуальної власності: український і зарубіжний досвід. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 11. С. 20-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4.

3. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. *Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України: матеріали конгресу за міжнарод. участю* (Київ, 17-18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, К.О. Ващенко, І.А. Грицяка, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2013. С. 97-98.

4. Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л. Підготовка кадрів для державної служби як засіб формування інтелектуального капіталу державної служби. 2009. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/200902/09aoykdu.pdf>.

5. Попело О. В. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект і сучасні тенденції розвитку в Україні. *Економіка і регіон*. 2015. № 2. С. 66-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14.

6. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект. *Академія муніципального управління*. 2006. URL: http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_1_7570.doc.htm.

7. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. докт. ек. наук : 08.00.04. / Кісь С. Я. Івано-Франківськ, 2016. 494 с.

8. Кравчук Н. О. Споживчий капітал як елемент інтелектуального капіталу: сутність та структура. *Ефективна економіка*. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.

References:

1. Marutian, R. (2012), "Intellectual resources of public administration in the system of state power", *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 1, pp. 277-286, retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2012_1_30.

2. Bilous, I.M. (2016), "Protection of intellectual property rights: Ukrainian and foreign experience", *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Pravo*, vol. 11, pp. 20-27, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_pr_2016_11_4.

3. Stolyar, O. (2013), "Development of diplomatic service in the context of Ukraine's European choice", *Vnutrishni j zovnishni aspekty ievrointehratsijnoi polityky Ukrainy* [Internal and external aspects of Ukraine's European integration policy], *Materialy konhresu za mizhnarodnoiu uchastiu* [Proceedings of the congress with international participation], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 97-98.

4. Amosov, O.Yu. and Havkalova, N.L. (2009), "Training for the civil service as a means of forming the intellectual capital of the civil service", retrieved from : <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/200902/09aoykdu.pdf>.

5. Popelo, O.V. (2015), "Intellectual capital: theoretical aspect and current trends in Ukraine", *Ekonomika i rehion*, vol. 2, pp. 66-78, retrieved from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_2_14.

6. Kurylo, L.I. (2006), "Intellectual capital: theoretical aspect", *Akademiia munitsypal'noho upravlinnia*, vol. 9, retrieved from : http://www.rusnauka.com/NIEK_2006/Economics/9_1_7570.doc.htm.

7. Kis', S.Ya. (2016), "Scientific bases of intellectualization of activity of the enterprises", Abstract of Dr. ek. Science dissertation, economics and business management (by type of economic activity), Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

8. Kravchuk, N.O. (2013), "Consumer capital as an element of intellectual capital: essence and structure", *Efektivna ekonomika*, vol. 7, retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2199>.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020 р.